

Aleksander Kochański, *Polska 1944-1991. Informator historyczny*. T. I: *Podział administracyjny, ważniejsze akty prawne, decyzje i enuncjacje państwowe (1944-1956)*, Warszawa 1996, ss. 724, Wydawnictwo Sejmowe. T. II: *Ważniejsze akty prawne, decyzje i enuncjacje państwowe (1957-1970)*, Warszawa 2000, ss. 706, Wydawnictwo Sejmowe.

Po przełomie roku 1989 ukazało się już szereg publikacji z zakresu historii ustroju i prawa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, mimo tego wiele zagadnień z dziejów Polski Ludowej nadal oczekuje na rzetelne zbadanie i opisanie. Często przeszkodą w ich opracowaniu jest brak odpowiedniej bazy źródłowej. W przewycięzeniu tych trudności może pomóc wielotomowa publikacja Aleksandra Kochańskiego, z której dotychczas ukazały się: tom I obejmujący lata 1944-1956 oraz tom II (1957-1970), a przygotowywany jest tom trzeci.

Przedstawiane opracowanie zawiera ułożone chronologicznie dane o aktach prawnych, m. in.: ustawach, dekreтах, uchwałach Krajowej Rady Narodowej, Sejmu i Senatu, Rady Państwa, zarządzeniach i decyzjach Prezydenta RP, rozporządzeniach, zarządzeniach, uchwałach, decyzjach, dyrektywach, postanowieniach i oświadczeniach Rady Ministrów, Prezydium Rządu, Prezesa Rady Ministrów, ministrów, kierowników urzędów centralnych, orzeczeniach, uchwałach i wyrokach Sądu Najwyższego oraz Najwyższego Sądu Wojskowego, zarządzeniach i dyrektywach Generalnego Prokuratora RP (Prokuratora Generalnego PRL) oraz Komisji Nadzwyczajnej do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym, a także uchwałach Trybunału Konstytucyjnego i obwieszczeniach Państwowej Komisji Wyborczej. W wykazie Autor umieścił także

informacje o porozumieniach dwustronnych i wielostronnych, dokumentujących międzynarodowe powiązania Polski.

W przygotowaniu tego zestawienia Autor wykorzystał: "Dziennik Ustaw RP (PRL)", "Monitor Polski", dzienniki urzędowe (biuletyny) ministerstw i urzędów centralnych. Ponadto, co wydaje się najbardziej cenne w powyższym zestawie, Autor skorzystał z szeregu materiałów archiwalnych przechowywanych w Archiwum Akt Nowych, Kancelarii Prezydenta RP, Archiwum Urzędu Ochrony Państwa, Centralnym Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Centralnym Archiwum Wojskowym, Archiwum Instytucji Centralnych Ministerstwa Obrony Narodowej, Archiwum Centralnego Urzędu Planowania oraz Archiwum Centralnego Zarządu Zakładów Karnych Ministerstwa Sprawiedliwości. Nadto Autor przytacza również dane o ważnych dokumentach proweniencji państwowej odnalezionych w materiałach archiwalnych kierownictw Polskiej Partii Robotniczej i Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (obecnie znajdują się one w Archiwum Akt Nowych), a także o innych aktach prawnych, decyzjach i oświadczeniach władz państwowych ogłoszonych jedynie w prasie bieżącej i publikacjach historycznych.

Uwagę zwraca jasność i przejrzystość publikacji. Prezentowane noty informacyjne ułożone zostały chronologicznie, a pierwsze zdanie każdej z nich stanowi tytuł przywoływanego dokumentu. W wielu wypadkach noty uzupełniono informacjami o treści aktu, bądź cytatami z dokumentu. Dalej noty zawierają dane na temat wejścia w życie danego aktu (w sytuacji, gdy prawodawca podał szczególne warunki wejścia w życie, bądź gdy upływ czasu pomiędzy datą ogłoszenia, a datą wejścia w życie był co najmniej kilku-miesięczny). Autor, o ile zdołał ustalić, podaje także daty wejścia w życie zmian, uchyleń, bądź utraty przez akt mocy prawnej. W dalszej części noty Autor podaje dane o źródle, w którym akt został opublikowany, lub o miejscu jego przechowywania. Zamieszczony na końcu obu tomów szczegółowy indeks stanowi dobry przewodnik ułatwiający dotarcie do spraw, instytucji i osób, o których mowa w tekście przywoływanych dokumentów.

Autor we wprowadzeniu zaznacza, że *Informator* jest jedynie wyborem danych o tych aktach prawnych i dokumentach, które

znacząco wpłynęły na kształt ustrojowy, politykę wewnętrzną i zewnętrzną, gospodarkę, kulturę, naukę i oświatę oraz obronność państwa, jak też dobrze ukazują tendencje i zmiany w ustawodawstwie lat 1944-1991. W niektórych przypadkach można się zastanawiać nad trafnością tego wyboru. I tak na przykład Autor przytacza okólnik nr 5 Ministerstwa Administracji Publicznej z 17 stycznia 1948 r. w sprawie nadzoru nad stowarzyszeniami opublikowany w Dzienniku Urzędowym MAP Nr 2, poz. 12, ale nie wspomina już ani o wydanym uprzednio okólniku nr 89 Ministerstwa Administracji Publicznej z 21 listopada 1947 r. w sprawie trybu postępowania władz administracji ogólnej odnośnie stowarzyszeń zarejestrowanych przed wojną, a zamierzających obecnie wznowić swoją działalność (Dz. Urz. MAP Nr 20), ani o wydanym później okólniku nr 47 tegoż Ministerstwa z 2 czerwca 1948 r. w sprawie rozwiązania istniejących stowarzyszeń ubezpieczeniowych zarejestrowanych na podstawie prawa o stowarzyszeniach z 27 października 1932 r. (Dz. Urz. MAP Nr 17, poz. 156). Można by dyskutować z Autorem, czy pominięte w wykazie okólniki nie odzwierciedlają równie dobrze jak inne przytoczone przez Autora akty prawne, tendencji w powojennym ustawodawstwie polskim regulującym wolność zrzeszania się obywateli.

Pomimo tego, że wykaz nie jest wyczerpujący, nie sposób przecenić wartości publikacji i "mrówczej" pracy Autora, który zdołał zgromadzić dane z tak różnych źródeł, zarówno drukowanych, jak i archiwalnych. Najcenniejsze wydają się dane o materiałach archiwalnych uznanych uprzednio za ściśle tajne, a dostęp do których stał się możliwy dopiero po przemianach politycznych roku 1989. Wspomnieć trzeba w tym miejscu, że Aleksander Kochoński od lat zajmuje się opracowywaniem materiałów archiwalnych i jest Autorem (współautorem) szeregu innych zestawień opartych na archiwaliach, z których można wymienić chociażby wydany ostatnio przez Instytut Studiów Politycznych PAN *Informator o strukturze i obsadzie personalnej centralnego aparatu PZPR 1948-1990*, Warszawa 2000.

We wstępie Autor wyjaśnia, że zadaniem publikacji jest dostarczenie informacji o zasadach ustrojowych i prawnych, procesie kształtowania się organizmu państwowego, historii składających się

nań struktur, a także pokazanie zarówno deklarowanych zasad programowych, jak i praktyki politycznej. Autor wyraża nadzieję, że *Informator* będzie pomocny nie tylko dla profesjonalnych historyków, ale dla wszystkich zajmujących się polityką, czy też tylko polityką interesujących się. Wydaje się, że *Informator* można także śmiało polecić studentom prawa. Może pomóc w gromadzeniu bazy źródłowej przygotowywanych prac, naprowadzić na istotne akty prawne, szczególnie, że w odróżnieniu od *Skorowidza przepisów prawnych*, zawiera także informacje o niepublikowanych aktach prawnych zgromadzonych w archiwach różnej proveniencji. Dla przykładu zajmujących się relacjami państwo-Kościół w okresie Polski Ludowej zainteresują niewątpliwie dane o zarządzeniach i instrukcjach Urzędu do Spraw Wyznań przechowywanych obecnie w Archiwum Akt Nowych.

Sądzić należy, że z powyższych względów publikacja Aleksandra Kochańskiego spotka się z zainteresowaniem ze strony historyków prawa powojennej Polski i pomoże w naświetleniu licznych jeszcze tzw. białych plam w dziejach Polski Ludowej.

Marta Ordon